

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Zenonas Venckus

APLINKOS APSAUGOS POLITIKA IR TEISĖ

Vilnius „Technika“ 2008

UDK 504(075.8)
Ve-114

Z. Venckus. Aplinkos apsaugos politika ir teisė: mokojoji knyga. 2-oji pataisyta laida. Vilnius: Technika, 2008. 210 p.

Mokomojoje knygoje nagrinėjami aktualūs Lietuvos aplinkos apsaugos politikos ir aplinkos apsaugos teisės klausimai: aplinkos apsaugos politikos raida, pagrindiniai principai, įgyvendinimo priemonės. Apžvelgiami tarptautinės, Europos Sąjungos, Lietuvos aplinkos apsaugos teisės aktai, kuriais įgyvendinama Lietuvos aplinkos apsaugos politika, gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių naudojimas ir apsauga, Lietuvos aplinkos apsaugos, nacionalinė darnaus vystymosi strategija.

Leidinys skiriamas aplinkos inžinerijos universitetinėms studijoms. Tai leidinys studentams, kurie rengiasi tapti kvalifikuotais inžinerinės krypties specialistais. Knyga galės naudotis įvairių sričių aplinkos inžinerijos, aplinkos apsaugos vadybos studentai, dėstytojai, aplinkos apsaugos specialistai.

Leidinį rekomendavo VGTU Aplinkos inžinerijos
fakulteto studijų komitetas

Recenzavo: doc. dr. R. Vaiškūnaitė, Aplinkos apsaugos katedra
doc. dr. S. Mitkus, VGTU Teisės katedra
doc. dr. S. Vasarevičius, Aplinkos apsaugos institutas

<http://leidykla.vgtu.lt>

VGTU leidyklos „Technika“ 900 mokomosios
metodinės literatūros knyga
1-oji laida, 2007

ISBN 978-9955-28-099-6

© Z. Venckus, 2007

© VGTU leidykla TECHNIKA, 2007

TURINYS

IVADAS.....	9
1 skyrius. PRIEŽASTYS, LĖMUSIOS APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS RAIDA.....	11
1.1. Gyventojų skaičiaus didėjimas – svarbiausia aplinkos problemų priežastis.....	11
1.2. Svarbiausios XX a. aplinkos problemos.....	12
1.3. Trumpa aplinkos problemų apžvalga.....	13
1.3.1. Globalios aplinkos problemos	14
1.3.2. Regioninės aplinkos problemos	16
1.3.3. Vietinės (lokalsios) aplinkos problemos.....	18
1.4. Aplinkosauginis judėjimas.....	19
1.4.1. Aplinkosauginio judėjimo tikslai ir formos	19
1.4.2. Žaliųjų partijų atsiradimas.....	21
1.4.3. Žaliųjų partijos Europos Parlamente	22
1.4.4. Pagrindiniai žaliųjų programos principai	22
1.4.5. Lietuvos žaliųjų veikla.....	24
2 skyrius. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS RAIDA	26
2.1. Aplinkos apsaugos politikos samprata.....	26
2.2. Aplinkos apsaugos politikos raida	27
2.2.1. Aplinkos apsaugos politikos problemos	27
2.2.2. Aplinkos apsaugos politikos raidos būdai	27
2.2.3. Aplinkos apsaugos politikos raidos laikotarpiai	29
2.3. Aplinkos apsaugos politikos objektas.....	30
2.4. Aplinkos ir žmonių visuomenės sąveikos problemiškas	30
3 skyrius. TARPTAUTINĖ APLINKOS APSAUGOS POLITIKA	34
3.1. Tarptautinės aplinkos apsaugos politikos raida	34
3.1.1. Stokholmo konferencija.....	35
3.1.2. Rio de Žaneiro konferencija	36
3.1.3. Johannesburgo susitikimas	37

3.2. Aplinkos problemos – tarptautinės politikos sudedamoji dalis	38
4 skyrius. EUROPOS SAJUNGOS APLINKOS APSAUGOS POLITIKA.....	40
4.1. Europos Sąjunga – savarankiškas tarptautinės veiklos subjektas.....	40
4.2. Europos Sąjungos raida	41
4.3. Europos Sąjungos aplinkosauginės institucijos	42
4.4. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos raida.....	44
4.5. Aplinkos apsaugos veiksmų programos	45
4.6. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos principai.....	47
5 skyrius. LIETUVOS APLINKOS APSAUGOS POLITIKA.....	50
5.1. Aplinkos apsauga – valstybinės svarbos problema	50
5.2. Aplinkos apsaugos politikos raida Lietuvoje.....	51
5.3. Aplinkos apsaugos politikos principai Lietuvoje	53
6 skyrius. APLINKOS APSAUGOS TEISĖ	55
6.1. Aplinkos apsaugos teisės įvadas	55
6.1.1. Aplinkos apsaugos politika ir aplinkos apsaugos teisė.....	55
6.1.2. Aplinkos apsaugos teisės samprata.....	56
6.2. Tarptautinė aplinkos apsaugos teisė.....	56
6.2.1. Tarptautinės aplinkos apsaugos teisės raida	57
6.2.2. Tarptautinės aplinkos apsaugos teisės objektas ir subjektai	59
6.2.3. Tarptautinės aplinkosauginės teisėtvarkos funkcijos.....	60
6.2.4. Tarptautinės aplinkos apsaugos teisės šaltiniai.....	61
6.2.5. Tarptautinės aplinkos apsaugos teisės aktai.....	63
6.2.6. Aktyvūs ir pasyvūs tarptautinės teisės aktai	65
6.2.7. Tarptautinės aplinkos apsaugos teisės pagrindiniai principai	65
6.2.8. Valstybių atsakomybė už tarptautinės aplinkos apsaugos teisės pažeidimus	66
6.3. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisė.....	67
6.3.1. Europos Sąjungos teisės raida	68
6.3.2. Europos Sąjungos teisės pagrindiniai bruožai	69
6.3.3. Europos Sąjungos teisės šaltiniai.....	70
6.3.4. Europos Sąjungos aplinkos apsaugos teisės aktai	70
6.3.5. ES ir Lietuvos teisės aktų derinimas ir įgyvendinimas.....	72

6.4. Lietuvos aplinkos apsaugos teisė.....	73
6.4.1. Lietuvos aplinkos apsaugos teisės raida	73
6.4.2. Aplinkos apsaugos įstatymas – pagrindinis aplinkos teisės aktas	75
6.4.3. Aplinkos apsaugos teisės objektas ir subjektai	76
6.4.4. Lietuvos Respublikos teisės aktų sistema.....	76
6.4.5. Teisinė atsakomybė už aplinkos apsaugos įstatymų pažeidimus	80
6.4.5.1. Aplinkos apsaugos teisės pažeidimų klasifikavimas.....	80
6.4.5.2. Teisinės atsakomybės rūšys.....	81
6.4.6. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas	82
6.4.7. Valstybinis aplinkos apsaugos valdymas.....	82
6.4.8. Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė	86
6.5. Visuomenės teisė gauti informaciją apie aplinkos būklę.....	86
7 skyrius. APLINKOS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR APSAUGA. APLINKOS APSAUGA	89
7.1. Aplinkos tarša	89
7.2. Atmosferos tarša	91
7.2.1. Atmosferos oro apsaugos konvencijos	94
7.2.1.1. Atmosferos oro apsauga nuo tolimųjų atmosferos teršalų pernašų	94
7.2.1.2. Ozono sluoksnio apsauga	95
7.2.1.3. Poveikio orui ir klimatui reguliavimas.....	95
7.2.1.4. Kioto protokolas.....	96
7.2.2. Europos Sąjungos atmosferos oro apsaugos politika	98
7.2.3. Atmosferos oro apsaugos politika Lietuvoje	99
7.2.3.1. Teisinės atmosferos oro apsaugos priemonės.....	102
7.2.3.2. Mobilųjų oro taršos šaltinių teršimo mažinimo priemonės	104
7.2.3.3. Vietinių atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimas	104

7.3. Vanduo	107
7.3.1. Vandens naudojimas ir tarša	107
7.3.2. Europos Sąjungos vandens apsaugos politika	108
7.3.3. Vandens apsaugos politika Lietuvoje.....	109
7.3.4. Jūrų ir vandenynų aplinkos apsauga.....	111
7.3.5. Jūrų tarša.....	113
7.3.6. Baltijos jūros aplinkos būklė	114
7.3.6.1. Baltijos jūros baseino jūrinės aplinkos apsaugos konvencija	116
7.3.6.2. Baltijos jūros gamtosauuginės problemos, jų sprendimo būdai	117
7.3.7. HELCOM	119
7.3.8. Kuršių marios	120
7.4. Dirvožemis	121
7.5. Žemės gelmės	124
7.6. Biologinė įvairovė	126
7.6.1. Miškai	127
7.6.1.1. Tarptautinės miškų politikos bruožai	128
7.6.1.2. Europos Sąjungos miškų ūkio politika.....	129
7.6.1.3. Lietuvos miškų ūkio politika.....	130
7.6.1.4. Miškų ūkio politikos kryptys.....	131
7.6.2. Kraštovaizdis	133
7.6.3. Saugomos teritorijos.....	136
7.6.4. Natura 2000	138
7.6.5. Kertinės miško buveinės.....	140
7.6.6. Raudonoji knyga.....	141
7.7. Biologinės įvairovės apsauga	142
7.7.1. Biologinės įvairovės konvencija.....	142
7.7.2. Europos Sąjungos biologinės įvairovės politika.....	144
7.7.3. Biologinės įvairovės apsaugos politika Lietuvoje	146
7.8. Genetiškai modifikuoti organizmai	148
7.9. Atliekos, jų tvarkymas	150
7.9.1. Radioaktyviosios atliekos ir jų tvarkymas.....	152

7.9.2. Tarptautinė ir ES atliekų tvarkymo politika.....	153
7.9.3. Atliekų tvarkymo politika Lietuvoje.....	153
7.10. Cheminės medžiagos	155
7.11. Triukšmas.....	157
7.12. Branduolinė sauga. Radiacinė apsauga	158
8 skyrius. APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS	161
8.1. Institucinis aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimas.....	161
8.2. Prevencinės priemonės	162
8.2.1. Reglamentavimas.....	164
8.2.2. Ribojimai ir draudimai.....	165
8.2.3. Leidimai.....	165
8.2.4. Poveikio aplinkai vertinimas	166
8.2.5. Teritorijų planavimas	167
8.3. Ekonominės ir rinkos aplinkos apsaugos priemonės.....	168
8.3.1. Mokesčių sistema	170
8.3.2. Finansinės priemonės	172
8.3.3. Ekologinės rizikos draudimas.....	174
8.3.4. Prekyba apyvartiniais taršos leidimais	174
8.3.5. Aplinkosauginis prekių (gaminių) ženklinimas.....	178
8.3.5.1. Aplinkosauginis gaminių ženklinimas Europoje.....	179
8.3.5.2. Aplinkosauginis gaminių ženklinimas Lietuvoje	180
8.4. Įgyvendinimo kontrolės priemonės	181
8.4.1. Aplinkos monitoringas.....	181
8.4.2. Aplinkos apsaugos auditas.....	183
9 skyrius. APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA. DARNUS VYSTYMASIS	185
9.1. Darnaus vystymosi samprata	185
9.2. Lietuvos aplinkos apsaugos strategijos raida	186
9.3. Europos Sąjungos darnaus vystymosi strategija.....	186
9.4. Darnaus vystymosi politika Lietuvoje.....	187
9.5. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija	188
9.6. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas	191

10 skyrius. TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ APLINKOSAUGINĖ VEIKLA	193
10.1. Tarptautinių tarpvyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla	194
10.2. Tarptautinių nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla	194
10.2.1. Tarptautinės nevyriausybines organizacijos	196
10.2.2. Nevyriausybinių organizacijų veikla priimant ir įgyvendinant tarpvalstybines sutartis ir nutarimus	199
10.3. Aplinkosauginių NVO veikla Lietuvoje	201
VIETOJE PABAIGOS	202
LITERATŪRA	204

„Ir tik tada, kai bus nukirstas paskutinis medis, kai bus užteršta paskutinė upė ir paskutinė žuvis sugauta, mes suprasime, kad pinigai – nevalgomi.“

(Užrašas ant tarptautinės gamtos apsaugos organizacijos „Žalioji taika“ („Greenpeace“) plakato)

Jungtinės Tautos 2008-uosius metus paskelbė
Tarptautiniais Žemės planetos metais

IVADAS

Vienas iš skiriamųjų aplinkos apsaugos politikos bruožų yra tas, kad ji daugiausia dėmesio skiria visuomenės ir gamtos tarpusavio santykiams. Aplinkos apsaugos politika aprėpia daugelį šių santykių sudedamųjų dalių: globalinėmis tapusias aplinkos problemas – klimato kaitą, biologinės įvairovės mažėjimą, atmosferos ozono sluoksnio plonėjimą, gyvosios ir negyvosios gamtos išteklių naudojimą ir apsaugą, įvairias oro, vandens, dirvožemio taršos formas, išteklių mažėjimą, branduolinės

energijos ir naujų biotechnologijų naudojimą, retų bei nykstančių augalų ir gyvūnų rūšių apsaugą.

Iki 1960 metų aplinkos apsauga valstybių politikoje neturėjo esmingos reikšmės. Dabar aplinkos apsaugos problemos daugelyje valstybių yra vienas iš svarbiausių visos politikos klausimų.

Aplinkos apsaugos politika ir aplinkos apsaugos teisė yra neatsiejamai susijusios. Aplinkos apsaugos politika yra įgyvendinama remiantis aplinkos apsaugos teisės aktu visuma.

Mokomąją knygą sudaro 10 skyrių, kuriuose nagrinėjami aktualūs Lietuvos aplinkos apsaugos politikos ir aplinkos apsaugos teisės klausimai.

Pirmuosiuose dviejuose skyriuose aptariama aplinkos apsaugos politikos kūrimasis ir priežastys, turėjusios lemiamą įtaką šiai politikai atsirasti, tarptautinės ir Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos raida, pagrindiniai principai. Trečiajame skyriuje nagrinėjama Lietuvos aplinkos apsaugos politika – jos raida, pagrindiniai principai, įgyvendinimo priemonės.

Skyriuje *Aplinkos apsaugos teisė* trumpai apžvelgiami pagrindiniai tarptautinės, Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkos apsaugos teisės bruožai.

Skyriuje *Aplinkos išteklių naudojimas ir apsauga*. *Aplinkos apsauga* nagrinėjama tarptautinė, Europos Sąjungos ir Lietuvos aplinkos apsaugos politika bei teisės aktai, kuriais remiantis įgyvendinama gyvosios gamtos (biologinės įvairovės – miškų, kraštovaizdžio, dirvožemio, gyvūnijos, saugomų teritorijų) ir negyvosios gamtos (atmosferos, vandens, naudingųjų iškasenų) naudojimas ir apsauga.

Skyriuje *Aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo priemonės* aptariamos institucinės, prevencinės, ekonominės ir rinkos priemonės, kuriomis aplinkos apsaugos politikos principai ir reikalavimai diegiami į konkrečią ūkinę-gamybinę veiklą bei kitas žmonių veiklos sritis, siekiant gauti didžiausią gamtos saugos efektyvumą.

Skyriuje *Aplinkos apsaugos strategija* analizuojama Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, nacionalinė darnaus vystymosi strategija.

Mokomosios knygos pabaigoje aptariama tarptautinių vyriausybių ir nevyriausybių organizacijų aplinkosauginė veikla.